

WWW.REWITALIZACJA.CENTRUMWIEDZY.ORG
E-MAIL: REWITALIZACJA@UML.LODZ.PL
TEL.: +48 (42) 638-57-58
FAX: +48 (42) 638-57-29

ŁÓDŹ REWITALIZUJE

OPRACOWANIE I PRZEPROWADZENIE PROGRAMU PARTYCYPACJI SPOŁECZNEJ W PROCESIE REWITALIZACJI CENTRUM ŁODZI

WYKONAWCA: FUNDACJA URBAN FORMS

**W RAMACH PROJEKTU PIŁOTAŻOWEGO
PN. OPRACOWANIE MODELU PROWADZENIA REWITALIZACJI
OBSZARÓW MIEJSKICH NA WYBRANYM OBSZARZE W MIEŚCIE ŁODZI**

PROGRAM PARTYCYPACYJNY

- 1. KONSULTACJE OBSZARÓW 9-20**
8 spotkań, 4 spacery, 24 punkty rowerowe
- 2. CENTRUM KONSULTACYJNE**
czynne od kwietnia do sierpnia w g. 11.00-19.00
- 3. „FAJRANT PO ŁÓDZKU”**
281 mikrofestynów sąsiedzkich w podwórkach
gra miejska, trambus, warsztaty „Miasto w formie”
- 4. KAMPANIA INFORMACYJNA**
2 wydania bezpłatnej gazety, spoty radiowe, plakaty
- 5. „JAK REWITALIZOWAĆ ŁÓDŹ?”**
publikacja o potrzebach mieszkańców

WKRÓTCE:

CENTRUM
WIEDZY
REWITALIZACJA

WWW.REWITALIZACJA.CENTRUMWIEDZY.ORG
E-MAIL: REWITALIZACJA@UML.LODZ.PL
TEL.: +48 (42) 638-57-58
FAX: +48 (42) 638-57-29

PROGRAM PARTYCYPACJI SPOŁECZNEJ

Raport końcowy

POMOC TECHNICZNA
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Wykonawca Programu Partycypacji Społecznej

Spis treści

I Działania w ramach Programu Partycypacji Społecznej	2
Centrum informacyjno-konsultacyjne	3
Konsultacje społeczne	4
„Fajranty po łódzku”	25
Inne działania aktywizacyjno-promocyjne	40
Warsztaty „Miasto w formie”	40
Gra miejska „Podaj cegłę!”	41
Tramibus śródmiejski	42
Wystawa „Łódź rewitalizuje – dawny negatyw, nowy pozytyw”	42
Kampania medialna	51
Media wykorzystane w pierwszej części kampanii medialnej	51
II Propozycje wskaźników ewaluacji w zakresie partycypacji społecznej	53

I Działania w ramach Programu Partycypacji Społecznej

Podstawowym założeniem Programu Partycypacji Społecznej, zrealizowanego na zlecenie Urzędu Miasta Łodzi przez Fundację Urban Forms, było zorganizowanie skutecznej, obustronnej komunikacji pomiędzy mieszkańcami a władzami miasta, która dotyczyła procesu rewitalizacji obszarowej. Realizacji tego celu służyły m.in. konsultacje społeczne, które przybrały formę spotkań konsultacyjnych, spacerów badawczych oraz pracy mobilnych punktów konsultacyjnych. Równocześnie podjęto szereg innych działań mających na celu jak najszerze dotarcie z wiadomościami o rewitalizacji do mieszkańców i mieszkanek miasta, uzyskanie od nich informacji zwrotnej oraz włączenie do tej dyskusji również tych grup, które są nisko reprezentowane w debacie publicznej. Poniżej przedstawiamy harmonogram działań.

Co?	Gdzie?	Kiedy?
Centrum Informacyjno-Konsultacyjne	Sienkiewicza 61a (wejście od Pasażu Schillera)	15.04-15.08.15
Wystawa „Łódź rewitalizuje. Dawny negatyw – nowy pozytyw”	Sienkiewicza 61a (wejście od Pasażu Schillera)	17.04-15.08.15
Dystrybucja 1. Gazety	Cała Łódź	06.05-05.06.15
1. edycja plakatów A3	Cała Łódź	28.04 do wyczerpania nakładów
1. edycja plakatów B1	Cała Łódź	28.04-05.06.15
1. odsłona kampanii internetowej	Kampania banerowa w 4 serwisach lokalnych	08.05-15.05.15
1. odsłona kampanii radiowej	Lokalne rozgłoszenie	07.05-20.05.15
Działania socialmediowe	Facebook, Instagram	31.03-15.08.15
„Fajranty po łódzku”	Rdzeń Strefy Wielkomiejskiej	20.04-15.08.15
Gra miejska „Podaj cegłę!”	Kwartal „Kamienna”	01.05.15
„TramBUS śródmiejski”	Strefa Wielkomiejska	02.05-08.05.15
Warsztaty „Miasto w formie”	Rdzeń Strefy Wielkomiejskiej	04.05-31.07.15
Konsultacje społeczne	Obszary 9-20	08.05-05.06.15

Raport z konsultacji	-	Do 20.06.15
Raport „Jak rewitalizować Łódź”	-	Do 20.06.15
Raport końcowy	-	Do 20.08.15
Produkcja i dystrybucja 2. Gazety	Cała Łódź	15.07-10.09.15
Produkcja i emisja reportażu o rewitalizacji śródmieścia	TVP Łódź	07.08.-31.08.15

Centrum informacyjno-konsultacyjne

Centrum Informacyjno-Konsultacyjne zostało uruchomione w terminie 15.04-15.08.2015 roku, w dogodnym punkcie centrum Łodzi. W jego ramach funkcjonowało biuro obsługi mieszkańców działające w dni robocze, w godzinach 11.00-19.00. Łodzianki i łodzianie mogli – bezpośrednio lub telefonicznie – zasięgnąć tam informacji oraz zgłosić swoje spostrzeżenia, wnioski i postulaty dotyczące procesu rewitalizacji centrum miasta. Mieszczący się na parterze lokal był dostępny dla osób niepełnosprawnych ruchowo. W jeden dzień w tygodniu oferowano również usługi tłumacza języka migowego.

Pracownik Centrum, przeszkolony w ścisłym porozumieniu z Biurem ds. Rewitalizacji i Rozwoju Zabudowy Miasta UMŁ, dysponował wiedzą dotyczącą rewitalizacji, a zwłaszcza: założeń procesu rewitalizacji, dotychczasowego przebiegu działań, działań planowanych na przyszłość (w różnych perspektywach czasowych), procedur związanych z opuszczaniem/ponownym zasiedlaniem lokali podlegających remontowi w ramach programu rewitalizacji przez dotychczasowych mieszkańców, praw przysługujących mieszkańcom centrum Łodzi (w szczególności tym osobom, które będą musiały opuścić dotychczasowe mieszkanie), korzyści, jakie odniosą mieszkańcy Łodzi w związku z procesem rewitalizacji. W wypadku, kiedy padały pytania, na które pracownik nie znał odpowiedzi, prosił łodzian o zostawienie kontaktu telefonicznego lub mailowego i po jej ustaleniu w Urzędzie, przekazywał informację zwrotną. Pracownik prowadził również statystykę odwiedzających, z której wynika, że z Centrum skontaktowało się 67 osób, większość z nich w maju i czerwcu, czyli w czasie trwania pierwszej edycji kampanii medialnej i intensywnych działań terenowych. W okresie wakacyjnym ruch w Centrum ustał niemal całkowicie.

Mieszkańcy przychodzili lub telefonowali do Centrum przede wszystkim w celu zasięgnięcia informacji co do przyszłości kamienicy, w której mieszkają. Do rzadkości należały osoby, które chciały zgłosić własny postulat dotyczący procesu rewitalizacji.

Konsultacje społeczne

Podczas konsultacji społecznych dotyczących obszarów 9-20 najwięcej osób wypowiedziało swoje zdanie w ulicznym punkcie konsultacyjnym, gdzie można podzielić się swoją opinią przy okazji przemieszczania się po mieście, a ankieterzy mogą aktywnie zachęcać przechodniów do uczestnictwa. W spotkaniach wzięło udział 157 osób, zaś w spacerach badawczych 39.

Liczba uczestników spotkań, którzy wpisali się na listę obecności	Liczba uczestników wypełniających prawidłowo formularz	Liczba uczestników spacerów badawczych	Łącznie liczba uczestników
157	1119	39	1315

• Spotkania konsultacyjne

Zarówno w 2014, jak i w 2015 roku, spotkania organizowane były w różnych miejscach należących do konsultowanych obszarów lub bezpośrednio z nimi sąsiadujących. Przyjęto założenie, że konsultacje powinny odbywać się w przestrzeni dobrze znanej uczestnikom, dlatego zdecydowano się na zorganizowanie ich przede wszystkim w szkołach. Informacja o spotkaniach docierała do zainteresowanych na kilka sposobów:

- Za pośrednictwem plakatów (A3 i A4) rozwieszanych na klatkach schodowych kamienic, w środkach transportu publicznego (A3 i wyświetlacze LCD) oraz na słupach ogłoszeniowych (B1);
- za pośrednictwem gazety tematycznej dystrybuowanej do skrzynek pocztowych i w kolportażu ręcznym;
- za pośrednictwem ulotek dystrybuowanych w kolportażu ręcznym;
- za pośrednictwem Internetu (informacje zamieszczone na stronie rewitalizacja.uml.lodz.pl, kampania internetowa, działania social mediowe);
- za pośrednictwem radia (kampania radiowa kierująca do gazety tematycznej i strony rewitalizacja.uml.lodz.pl).

Obszar	Data i czas trwania	Miejsce
Obszar 13, 17	12 maja, g. 17-20	Szkoła Podstawowa nr 175, ul. Pomorska 27, 90-202 Łódź
Obszar 11	14 maja, g. 17-20	Państwowe Gimnazjum nr 5, ul. Sienkiewicza 117, 91-301 Łódź
Obszar 16, 18	19 maja, g. 17-20	Szkoła Podstawowa nr 23, ul. Gdańska 16, 90-707 Łódź
Obszar 10	21 maja, g. 17-20	Państwowe Gimnazjum nr 5, ul. Sienkiewicza 117, 90-301 Łódź
Obszar 9, 12	26 maja, g. 17-20	Szkoła Podstawowa nr 175, ul. Pomorska 27, 90-202 Łódź
Obszar 19	29 maja, g. 17-20	Państwowe Gimnazjum nr 24, ul. Żeromskiego 26, 90-737 Łódź
Obszar 20	02 czerwca, g. 17-20	XXI Liceum Ogólnokształcące im. B. Prusa, ul. Kopernika 2, 90-509 Łódź
Obszar 14, 15	03 czerwca, g. 17-20	XXI Liceum Ogólnokształcące im. B. Prusa, ul. Kopernika 2, 90-509 Łódź

○ Przebieg spotkań konsultacyjnych

Spotkania dzieliły się na 2 części. Pierwsza miała charakter ogólny i informacyjny, w trakcie drugiej uczestnicy byli zapraszani do pracy w grupach moderowanych przez doświadczonych facylitatorów, którzy dostosowywali się do zmiennej sytuacji badawczej. Zgodnie z przyjętymi założeniami, osoby pracujące w grupie proszone były o określanie mocnych i słabych stron danego obszaru oraz o proponowanie pożądaných zmian i nanoszenie ich na mapę. Pomimo istnienia scenariusza, konieczna była duża elastyczność. Zwłaszcza w drugiej turze konsultacji, czyli w 2015 roku, na spotkania przybywali przede wszystkim mieszkańcy i mieszkanki kamienic, które w przyszłości będą remontowane. Chcieli oni zasięgnąć informacji lub potwierdzić posiadane już wiadomości dotyczące różnych aspektów procesu rewitalizacji. Mniej zainteresowani byli natomiast wypowiedzaniem opinii dotyczących całego obszaru, czy też wspólnym jego projektowaniem.

W spotkaniach brali udział przedstawiciele UMŁ reprezentujący różne jego wydziały. Rolą urzędników było udzielanie odpowiedzi na rozmaite, nurtujące mieszkańców pytania. Najczęściej zadawane pytania dotyczyły:

- terminu remontu konkretnej kamienicy,
- terminu remontu konkretnej ulicy,
- możliwości wykupu mieszkania w kamienicy zakwalifikowanej do remontu podczas rewitalizacji,
- narzędzi zachęcania wspólnot mieszkaniowych oraz prywatnych właścicieli do przeprowadzenia remontu,
- zasad otrzymywania zastępczych i zamiennych lokali mieszkalnych lub użytkowych,
- procedury wykwaterowania,
- możliwości powrotu do dawnego lokalu mieszkalnego lub użytkowego.

Dopiero po uzyskaniu tych – najważniejszych z punktu widzenia uczestników – informacji, niektórych z nich udawało się zachęcić do wspólnej pracy i do wyrażania opinii na temat kierunku, w jakim powinien zmieniać się dany obszar. Warto podkreślić, że dla mieszkańców bardzo ważna była możliwość spotkania z przedstawicielami UMŁ, przedstawienia swojej często trudnej sytuacji mieszkaniowej, podzielenia się wątpliwościami i obawami oraz uzyskania informacji „z pierwszej ręki”.

- **Wypełnianie formularzy konsultacyjnych**

Formularze wypełniane były przede wszystkim w mobilnych punktach konsultacyjnych. Zdarzało się, że kwestionariusz był wypełniany również w Centrum Informacyjno-Konsultacyjnym lub podczas spotkania konsultacyjnego

W ramach działań konsultacyjnych zorganizowano łącznie 24 mobilne punkty. Pracowały one przez 6 godzin dziennie w wyznaczonych lokalizacjach (skwerki, szersze chodniki), w określone w Zarządzeniu Prezydenta Miasta dni. Każdy z punktów wyposażony był w namiot, stół, krzesła i materiały informacyjne. Obsługiwało go 2 badacze, którzy udzielali najważniejszych informacji na temat planów rewitalizacyjnych i zachęcali do wypełniania formularzy konsultacyjnych. Choć mobilne punkty badawcze dedykowane były konkretnym obszarom, często zdarzało się, że osoby je odwiedzające chciały wyrazić swoją opinię dotyczącą całego, podlegającego rewitalizacji śródmieścia. Takie formularze były specjalnie oznakowywane i również podlegały analizie.

Harmonogram i miejsca realizacji punktów konsultacyjnych:

Konsultowany obszar	Data i czas pracy konsultacyjnych	Lokalizacja punktów konsultacyjnych
Obszar nr 17	8 maja, g. 13-19	1. ul. Sterlinga 17a 2. ul. Rewolucji 1905 r. 31
Obszar nr 13	8 maja, g. 13-19	1. ul. Jaracza 45 2. Plac Dąbrowskiego
Obszar 11	11 maja, g. 13-19	1. ul. Tuwima 25 2. ul. Sienkiewicza 75/77
Obszar 16	15 maja, g. 13-19	1. ul. Gdańska 16 2. ul. Legionów 34
Obszar 18	15 maja, g. 13-19	1. ul. Żeromskiego 19 2. ul. 6 Sierpnia 19
Obszar 10	18 maja Poniedziałek	1. Piotrkowska 138/140 2. 6 Sierpnia 1/3
Obszar 9	22 maja, g. 13-19	1. ul. Jaracza 12 2. ul. Kilińskiego 49
Obszar 12	22 maja, g. 13-19	1. ul. Pomorska 29 2. ul. Północna 15a
Obszar 19	25 maja, g. 13-19	1. Wólczańska 73 2. Gdańska 87
Obszar 20	29 maja, g. 13-19	1. ul. Kopernika 5 2. ul. Struga 44
Obszar 14	1 czerwca, g. 13-19	1. ul. Wólczańska 118 2. ul. Gdańska 120
Obszar 15	1 czerwca, g. 13-19	1. Zachodnia 109 2. Kościuszki 62

- **Spacery badawcze**

Inną formą pozyskiwania opinii na temat rewitalizacji i potrzeb mieszkańców i mieszkanki były spacery badawcze. Zorganizowano je w 3 następujące po sobie środy i jeden poniedziałek, w godzinach popołudniowych (17-19), aby umożliwić udział osobom pracującym i uczącym się.

Taki typ konsultacji ma niewątpliwe zalety – pozwala bowiem na uważniejsze przyjrzenie się przestrzeniom dobrze znanym z codziennego życia i ich zdiagnozowanie poprzez bezpośrednie doświadczenie. Niesie jednak ze sobą pewne ryzyko. Terminy spacerów są ustalane odpowiednio wcześniej, ogłaszane w Zarządzeniu Prezydenta Miasta i niezależnie od pogody oraz związanej z nią frekwencji muszą się odbyć. Te czynniki mogą mieć wpływ na obniżoną efektywność tej procedury konsultacyjnej.

Harmonogram spacerów badawczych i miejsca zbiórki

Obszary	Data i czas trwania spaceru	Miejsce zbiórki
Obszar 12, 17, 13	13 maja, 17-19	ul. Pomorska 27
Obszar 9, 15	20 maja, g. 17-19	ul. Jaracza 12
Obszar 10, 14, 20	25 maja, g. 17-19	ul. 6-go Sierpnia 1/3
Obszar 16, 18	27 maja, g. 17-19	ul. Gdańska 16

Trasa dwugodzinnych spacerów prowadziła przez 2 lub 3 obszary objęte planami rewitalizacyjnymi. W 2015 roku w spacerach uczestniczył przewodnik, który opowiadał o historii mijanych miejsc i przekazywał różne dotyczące ich ciekawostki. 2 badacze towarzyszyło uczestnikom, którzy byli proszeni o formułowanie opinii i pomysłów odnoszących się do trasy przechadzek. W spacerach brali również udział przedstawiciele UMŁ, którzy odpowiadali na szczegółowe pytania uczestników. W spacerach wzięło udział łącznie 39 osób.

Migawki z konsultacji¹

¹ Zdjęcia wykonywane podczas działań zostały zamieszczone w serwisie dropbox. Autorzy zdjęć w porządku alfabetycznym: Aleksandra Adamczuk, Justyna Bienias, Stefan Brajter, Magda Herbst, Katarzyna Luteracka, Piotr Kowalczyk, Kamila Kula, Miasto Tysiąca Kamienic, Andrzej Olejniczak, Aleksandra Pierścińska, Katarzyna Renik, Piotr Romanowski, Dagmara Staniszevska.

- **Najistotniejsze postulaty zgłoszone przez mieszkańców**

Łodzianie licznie i aktywnie wzięli udział w konsultacjach dotyczących planowanej rewitalizacji śródmieścia miasta. Wskazywane przez nich problemy i oczekiwania układają się w wyraźne, wspólne dla niemal wszystkich grup mieszkańców, wzory. Łodzianie oczekują przede wszystkim nadrobienia wieloletnich cywilizacyjnych zaniedbań – wyremontowania śródmiejskich kamienic, aby nie groziły zawaleniem i przestały kojarzyć się z fatalnymi warunkami mieszkaniowymi, a przy okazji zyskały wygląd należny swojej historycznej i estetycznej wartości. Liczą, że remonty te będą prowadzone z uwzględnieniem ich potrzeb – tak by odnowione kamienice oraz podwórka były wygodną, bezpieczną, zadbaną i estetyczną przestrzenią do życia, a także by sprzyjały powstawaniu prawdziwych wspólnot sąsiedzkich. Marzą, że ich historyczne śródmieście zacznie przypominać centra innych europejskich miast – że będzie mniej samochodów, a więcej rowerów i lepsza komunikacja; że wolne przestrzenie – zamiast dzikimi parkingami – będą stawać się gwarnymi, wypełnionymi ludźmi miejscami (z placem zabaw, zielenią, ławkami, kafejkami); że zmiany w mieście będą przebiegać w myśl hasła „mniej betonu, więcej zieleni”; że działające w mieście placówki publiczne będą lepiej dostosowane do potrzeb mieszkańców i współprowadzone przez nich. Chcą, aby centrum Łodzi było czyste, bezpieczne, dostępne dla różnych grup mieszkańców (w tym osób niepełnosprawnych). Uważają, że miasto powinno wspierać lokalnych przedsiębiorców – właścicieli małych sklepów, punktów usługowych, gastronomicznych, przedstawicieli sektora kreatywnego (ale zdecydowanie opowiadają się za ograniczeniem liczby sklepów monopolowych). Liczą, że władze miasta znajdą pomysły na rozwiązanie skumulowanych obecnie w śródmieściu problemów społecznych (bezrobocie, dziedziczna bieda, alkoholizm, przemoc, nieopłacanie czynszów, akty wandalizmu), przygotowują się na nowe wyzwania (starzejące się społeczeństwo) i zadbają o najmłodszych mieszkańców, którzy wkrótce będą kształtować nowe oblicze Łodzi.

- **Wnioski dotyczące procesu konsultacji**

Każdy proces konsultacji można oglądać z kilku perspektyw: podejmowanych czynności, wypracowanych w trakcie konsultacji efektów (zebranych opinii i propozycji rozwiązań), czy też aktorów (uczestników) konsultacji. Poprzednie rozdziały były próbą pokazania najważniejszych rezultatów większości działań partycypacyjnych, natomiast w tej części opracowania analizie poddany zostanie sam proces konsultowania: jego etapy i uczestnicy.

- Potrzebne informacje

W odniesieniu do informacji, które mają zostać wykorzystane w konsultacjach, należy wprowadzić rozróżnienie na przekazywane mieszkańcom komunikaty mające ich zachęcić do przyścia na konsultacje oraz materiały wykorzystywane podczas samych spotkań konsultacyjnych lub prezentowane osobom wypełniającym formularze. Bezpłatna gazeta dotycząca rewitalizacji nie dotarła niestety do wszystkich kamienic i budynków, więc nie wszyscy mogli uzyskać tą drogą informacje na temat spotkań czy spacerów. Z widocznych – choć nie wszędzie – plakatów można było co prawda wyczytać, że są organizowane konsultacje, ale trudniej było uzyskać informacje na temat tego, kiedy będą się odbywać konsultacje dotyczące danego obszaru. W trakcie trwania konsultacji poprawiono dystrybucję informacji – w bramach kamienic poszczególnych obszarów zaczęły się pojawiać ogłoszenia. Początkowe problemy z dostarczeniem informacji mogły wpłynąć na to, że frekwencja była mniejsza niż zakładana podczas spotkań warsztatowych. Tego typu problemu nie zaobserwowano w przypadku mobilnych punktów konsultacyjnych – były one zlokalizowane w bardzo uczęszczanych miejscach miasta, a osoby zbierające wypełniane formularze aktywnie zachęcały do wzięcia udziału w konsultacjach.

Rekomendacje:

- **Dołożenie wszelkich starań, aby informacja o planowanych konsultacjach dotarła do wszystkich zainteresowanych – szczególnie należy dbać o umieszczenie plakatów z najważniejszymi informacjami dotyczącymi: miejsca, czasu i tematu konsultacji na budynkach, których mieszkańcy są podmiotami działań konsultacyjnych i rewitalizacyjnych. Może warto rozważyć wysłanie przesyłek bezadresowych do mieszkańców. Im więcej sposobów dotarcia z informacją, tym mniej negatywnych emocji, poczucia braku informacji i lekceważenia, domysłów i fałszywych informacji.**
- **odpowiednie oznakowanie mobilnych punktów konsultacyjnych i ustawienie ich w miejscach uczęszczanych.**
- **Osoby pracujące w mobilnych punktach konsultacyjnych powinny zachęcać do wypełnienia formularzy, podzielenia się opinią na temat przedmiotu konsultacji.**

Zdecydowana większość osób przyszła na spotkania konsultacyjne po rzetelne informacje dotyczące ich najbliższego otoczenia. Brak konkretnych propozycji, planów, projektów na samym początku spotkania wprowadzał pewną konsternację, a czasami nawet powodował

zanegowanie sytuacji konsultacyjnej przejawiające się w sformułowaniu: *to my nie mamy o czym rozmawiać*. Mieszkańcy Łodzi nie są przyzwyczajeni do tego, żeby włączać ich w proces na tak wczesnym etapie planowania – bardzo często konsultacje są bowiem organizowane, gdy wypracowany jest już docelowy sposób rozwiązania danego problemu. Wtedy uczestnicy procesu nie mogą nawet wybrać między kilkoma pomysłami, mają raczej za zadanie przedstawić tylko swoją opinię (która nie musi być wiążąca dla podejmujących ostateczne decyzje). W tym przypadku brak konkretów dotyczących procesu rewitalizacji oraz bardzo odległy czas, w którym ma się on rozpocząć, u jednych uczestników powodował spadek zainteresowania tematem, u innych natomiast wzmacniał ciekawość. Ci ostatni dali się przekonać, że mogą uczestniczyć w dopiero rozpoczynającym się procesie, a więc mają szansę wpływania na przebieg całej procedury rewitalizacji, jego kształtowania i kontrolowania.

Rekomendacje:

- **Należy na samym początku spotkania wyjaśnić, w jakiej fazie znajduje się konsultowany projekt i jakimi informacjami dysponują osoby prowadzące konsultacje.**
- **Należy dowiedzieć się jak najwięcej na temat procedur, sposobów rozwiązywania problemów i odpowiednich komórek w miejskich urzędach, które odpowiedzialne są za określone sprawy, po czym zaprosić ich przedstawicieli na spotkania. Dzięki temu będzie można albo skorzystać na miejscu z pomocy osób kompetentnych, albo znaleźć samemu rozwiązanie i następnie powiadomić o tym uczestników konsultacji w trybie indywidualnym.**
- **Podstawowych informacji na temat konsultowanego problemu należy dostarczyć również osobom pracującym w mobilnych punktach konsultacyjnych. One również powinny wiedzieć, gdzie szukać pomocy.**
- Czas i intensywność

Konkretne dni tygodnia, w których organizowane są konsultacje, długie weekendy, święta czy inne ważne wydarzenia mogą wpływać na frekwencję na konsultacjach. Oczywiście nie bez znaczenia jest również pora roku – jeśli np. planuje się organizację spacerów badawczych. Przyjęty cykl organizowania spotkań konsultacyjnych zakładał dwa warsztaty, dwie tury punktów mobilnych i jeden spacer tygodniowo. Całość trwała cztery tygodnie. Jest to bardzo

obciążające dla realizatorów konsultacji i uczestniczących w nich przedstawicieli urzędu miasta (problem dotyczący zmieniającego się składu urzędników zasygnalizowano dalej). Taka intensywność może doprowadzić do spadku motywacji lub popadnięcia w rutynę. Z drugiej jednak strony, doświadczenie kumulowane podczas spotkań mogło być wykorzystane od razu na kolejnych warsztatach. Także zbierający opinie w mobilnych punktach konsultacyjnych nie musieli za każdym razem odświeżać sobie podstawowych informacji potrzebnych do skutecznego informowania mieszkańców. Wysoka intensywność ma zatem wiele zalet, ale jest możliwa do utrzymania tylko wtedy, gdy ma się duży zespół, w którym dobrze podzielone są obowiązki.

Układając grafik poszczególnych konsultacyjnych „wydarzeń” należy wziąć pod uwagę wszelkie wolne dni przypadające w tym czasie, dlatego wtorki i czwartki wydawały się być dobrymi terminami spotkań warsztatowych – wydaje się bowiem, że mieszkańcy mniej chętnie poświęcą na takie spotkanie piątkowe popołudnie. W czasie trwania konsultacji pojawiło się jedno istotne wydarzenie, którego datę znano, ale nie przewidziano jego bezpośredniego wpływu. Wyniki drugiej tury wyborów prezydenckich, która miała miejsce 24 maja 2015 – czyli dzieliła miesiąc konsultacji na pół – spowodowały, że uczestnicy konsultacji chętniej dzielili się opiniami dotyczącymi rezultatów wyborów niż poglądami na temat procesu rewitalizacji (mobilne punkty konsultacyjne) oraz z dość dużym niedowierzaniem słuchali o planowanych przeobrażeniach Łodzi twierdząc, że po zmianie na stanowisku prezydenta i spodziewanych dalszych zmianach wszystkie te plany mogą zostać zaprzepaszczone (spotkania warsztatowe).

Problem czasu odnosi się również do godzin organizowania samych spotkań warsztatowych. Planując scenariusz warsztatów uznano, że aby dobrze go zrealizować, potrzebne są dwie godziny zegarowe, dlatego też zarezerwowano aż 180 minut. Taka trzygodzinna rozpiętość została przez niektórych uczestników zinterpretowana jako sygnał, że mogą się pojawić o dowolnej godzinie, aby wziąć udział w konsultacjach. Prowadziło to do dezintegracji pracy; trzeba było wyznaczyć prowadzących, którzy czuwali nad włączaniem do pracujących grup napływających mieszkańców miasta lub, ewentualnie, wysłuchiwali, z czym przyszli i udzielali odpowiednich informacji na temat całego procesu.

Rekomendacje:

- **Należy dobrze rozplanować czas spotkań, starając się unikać bliskiego sąsiedztwa świąt, długich weekendów, ważnych wydarzeń.**
- **Intensywne działania można prowadzić tylko wtedy, gdy dysponuje się dużym zespołem.**

- **Jeśli planuje się wyłącznie pracę grupową i chce się „zapanować” nad składem grupy, należy wpisywać tylko godzinę rozpoczęcia konsultacji. Jednak znacznie lepszy efekt uzyska się, gdy oprócz pracy grupowej zostanie przewidziany również indywidualny tryb prowadzenia konsultacji.**

- Miejsce

Wszystkie spacery badawcze realizowane w trakcie konsultacyjnego miesiąca miały miejsce na terenie, którego ma dotyczyć rewitalizacja, i nie wydaje się, aby jakakolwiek inna lokalizacja była tu możliwa.

Mobilne punkty konsultacyjne ustawiono w punktach miasta, o których z góry wiadomo, że są intensywnie uczęszczane, jednak taki rodzaj ich rozmieszczenia nie zawsze się sprawdzał. W jednym z przypadków – skwer na skrzyżowaniu ulic: Zielona, Kościuszki, Zachodnia – był stosunkowo najtrudniejszy dla prowadzących konsultacje. Co prawda jest tam wielu przechodniów, ale większość z nich traktuje to miejsce jako punkt przesiadkowy, nie są więc skłonni zatrzymać się nawet na chwilę i wypełnić formularz konsultacyjny. To sam środek miasta, więc wokół jest więcej lokali użytkowych niż prywatnych mieszkań, a co za tym idzie ludzie będący w pracy najczęściej nie mogą sobie pozwolić na zajmowanie się rzeczami wykraczającymi poza ich obowiązki.

Spotkania warsztatowe zorganizowano w szkołach na terenie obszarów, których dotyczyły konsultacje lub bezpośrednio przy nich. Takie ulokowanie tych punktów miało wpłynąć na frekwencję i spowodować, że uczestnicy poczują się dobrze w tej przestrzeni (nie jest to wszak wprowadzający pewien formalizm urząd). Na pewno możliwość dotarcia piechotą do miejsca, w którym zorganizowano konsultacje, spowodowała, że uczestnicy bez problemu odnajdowali punkty spotkań. Zdecydowanie trudniej byłoby im dotrzeć np. do Urzędu Miasta. Można jednak popatrzeć na to jeszcze inaczej – nie wszystkim placówki szkolne kojarzą się pozytywnie, niektórzy mogą się w nich czuć źle, niepewnie, szkoła również nie zapewnia wystarczającego „prestżu” prowadzonym konsultacjom.

Rekomendacje:

- **Mobilne punkty konsultacyjne lepiej umieszczać w punktach dość uczęszczanych, ale niebędących miejscami przesiadkowymi dla mieszkańców.**

- **Na spotkania warsztatowe z mieszkańcami lepiej wybierać obiekty znajdujące się blisko miejsca zamieszkania potencjalnych uczestników konsultacji, ale należy zastanowić się, czy zawsze muszą to być placówki szkolne.**
- **Oprócz ogólnodostępnych, skierowanych do wszystkich łodzian konsultacji powinny być realizowane spotkania z mieszkańcami poszczególnych kamienic planowanych do objęcia rewitalizacją (np. dla 2-3 kamienic z danej ulicy). Wtedy naturalnym miejscem do przeprowadzenia konsultacji jest podwórko któreś z kamienic.**

- Forma

W trakcie konsultacji wykorzystano kilka form ich prowadzenia: mieszkańcy mogli wypełnić formularze konsultacyjne (w Centrum Informacyjno-Konsultacyjnym, w Biurze ds. Rewitalizacji i Rozwoju Zabudowy Miasta, w mobilnych punktach konsultacyjnych) lub przesłać je drogą e-mailową. Z tego ostatniego sposobu skorzystała tylko jedna osoba wysyłając trzy formularze odnośnie do trzech obszarów. Wydaje się, że prowadzenie tego typu konsultacji z wykorzystaniem Internetu jest bezowocne, ponieważ w przypadku rewitalizacji, z którą najczęściej związane jest zmiana miejsca zamieszkania, lepiej rozmawiać osobiście niż przy użyciu elektronicznego formularza. Szczególnie, kiedy zmiany planowane są na obszarze, na którym mieszka wiele starszych osób, często pozostających w nienajlepszej sytuacji majątkowej – prawdopodobnie wiele z nich nie korzysta z technologii cyfrowych. Stosunkowo niewiele osób wzięło udział w spacerach badawczych, co mogło być spowodowane faktem, iż inne działania związane z konsultacjami były zbyt intensywne i trudno było mieszkańcom Łodzi wygospodarować czas na jeszcze jedno spotkanie.

Spotkania warsztatowe zostały zaplanowane jako praca w małych (8-10-osobowych) grupach według wcześniej przygotowanego scenariusza. Mieszkańcy mieli mówić zarówno o problemach danego obszaru, jak i o jego potencjałach. Był też czas na zaproponowanie swoich własnych rozwiązań, przedstawienie pomysłów dla danego obszaru i całego Rdzenia Strefy Wielkomiejskiej. Ten idealny przebieg spotkania, regulowany kwestionariuszem, nie był wcale dominujący, o czym przekonano się podczas pierwszego spotkania. Prowadzący konsultacje musieli „zmierzyć się” z uczestnikami, którzy wcale nie byli zainteresowani pracą w grupie, woleli głośno i wprost do urzędników adresować swoje niezadowolenie, zarzucając im niekompetencję, brak pomysłu na rozwiązanie ich konkretnych problemów czy złe intencje

wobec mieszkańców. Kolejne spotkania zostały poprowadzone według innego schematu, w którym bynajmniej nie rezygnowano ze scenariusza, ale był on tylko alternatywnym sposobem rozmawiania o danym obszarze. Pracy warsztatowej towarzyszyły rozmowy indywidualne z mieszkańcami, którzy mogli opowiedzieć o sprawach ich interesujących, a także uzyskać informacje. Niekiedy realizatorzy mieli okazję wysłuchania grup mieszkańców jednej kamienicy, którzy dzielili się swoimi przemyśleniami. Wreszcie byli i tacy uczestnicy, którzy potrzebowali zasięgnąć porady u pracownika UMŁ z konkretnego wydziału. Niezależnie od tego, jakie potrzeby sygnalizowali łodzianie – uczestnicy tych konsultacji, zawsze starano się zapytać ich o opinie dotyczące całego obszaru, zalet i wad mieszkania w tym miejscu Łodzi oraz proszono o przekazywanie pomysłów i konkretnych rozwiązań dotyczących tej przestrzeni publicznej.

Rekomendacje:

- **Należy przewidzieć przynajmniej kilka scenariuszy prowadzenia spotkań konsultacyjnych, uwzględniających potrzeby różnych uczestników.**
- **Prowadzący konsultacje powinni być przygotowani na to, że w trakcie jednego spotkania konsultacyjnego zrealizują tak naprawdę kilka krótszych spotkań, na których uzyskują informacje dotyczące tylko części zadawanych pytań.**
- **Konsultacje należy prowadzić przynajmniej kilkoma sposobami, uwzględniając potrzeby różnych grup mieszkańców; formy bezpośredniego kontaktu powinny współwystępować ze komunikacją zapośredniczoną.**

- Udogodnienia

Konsultacje społeczne powinny być otwarte dla różnych grup obywateli, także tych, których sytuacja osobista, zawodowa, zdrowotna powoduje, że mogą mieć oni utrudniony dostęp do miejsc, w których organizowane są np. warsztaty. Na pewno w spacerach badawczych nie wezmą udziału osoby mające problemy z poruszaniem się, ale tacy uczestnicy mogą wyrazić swoje opinie podczas spotkań warsztatowych czy wypełniając formularze w mobilnych punktach konsultacyjnych. Na spotkaniach była obecna osoba, która miała za zadanie opiekować się małymi dziećmi w czasie, kiedy ich rodzice będą dyskutować o problemach danego obszaru. Wynajęto również tłumacza języka migowego dla osób głuchych oraz, w razie potrzeby, zapewniano transport osobom niepełnosprawnym. Nikt nie skorzystał z żadnej z tych możliwości, pomimo nawiązania przez realizatorów kontaktu z organizacją zrzeszającą osoby głuche. Zatem, niezależnie od zapewniania udogodnień, powinno się również aktywnie

docierać do grup zainteresowanych problemami miasta, które zechciałyby się wypowiedzieć na dany temat. Udało się uzyskać informacje od osób głuchych, ale intensywność działań i stosunkowo krótki czas nie pozwolił – pomimo podejmowanych prób – na zorganizowanie spotkania z osobami niewidomymi i niepełnosprawnymi ruchowo. Działania zmierzające do nawiązania kontaktu ze stowarzyszeniami osób niepełnosprawnych powinny być prowadzone jeszcze przed rozpoczęciem konsultacji, tak aby móc zebrać opinie w czasie ich trwania.

Rekomendacje:

- **Należy określić grupy, których opinia jest ważna dla organizatorów konsultacji i którym trudno będzie dotrzeć na miejsce spotkań.**
- **Należy nawiązać kontakt ze stowarzyszeniami, nieformalnymi grupami skupiającymi osoby niepełnosprawne i podczas ich spotkań (jeśli takie są organizowane) lub z ich pomocą zebrać opinie od ich członków.**
- **Należy zidentyfikować miejsca, w których możemy spotkać osoby, co do których sądzimy, że nie przyjdą na konsultacje, i poprosić je o wypełnienie formularzy konsultacyjnych (rodzice małych dzieci na placach zabaw, seniorzy w przychodniach lekarskich itp.).**
- **Podczas konsultacji należy zapewnić obecność osób, które mogą pomóc uczestnikom ze specjalnymi wymaganiami (transport, opieka nad dziećmi, tłumacz języka migowego itp.).**
- Efekty

Rezultatem konsultacji społecznych jest zawsze zbiór opinii, pomysłów, rozwiązań, propozycji zgłoszonych przez mieszkańców, wobec których ma się ustosunkować prezydent miasta. W łódzkim „Regulaminie konsultacji społecznych” określone są elementy, które musi zawierać taki raport oraz czas i sposób jego opublikowania. Niestety dokument taki – szczególnie gdy dotyczy bardzo intensywnie prowadzonych konsultacji społecznych – nie jest przystępny i łatwy w odbiorze. Wystarczy tylko zaznaczyć, że raport z pierwszej tury konsultacji dotyczących rewitalizacji (obszary 1-8) liczył ponad 150 stron, a objętość raportu z drugiej tury (obszary 9-20) jest ponad dwukrotnie większa. Należy zdawać sobie sprawę z tego, że z całością zapoznają się nieliczni, a wielu uczestników konsultacji nie będzie wystarczająco zdeteminowanych, aby znaleźć propozycje, które zgłosili, i odpowiedź Pani Prezydent na ich postulaty. Problem może stanowić też sposób udzielania tych odpowiedzi – uważny czytelnik

raportu będzie miał wrażenie (i słusznie), iż są to skopiowane i powklejane te same zdania. Wydaje się więc, że raporty z konsultacji powinny być prezentowane szerszej grupie czytelników w jakiś inny sposób. Może rozwiązaniem jest publikacja podsumowująca, taka jak ta, a może wystarczyłoby zmienić strukturę raportu (szczególnie dla tych konsultacji, które cieszyły się powodzeniem i zgromadziły wielu uczestników). Wydaje się, że wystarczy zebrać uwagi i propozycje dotyczące jednego tematu, a następnie udzielić jednej wspólnej odpowiedzi. Kolejną kwestią, która wymaga zastanowienia, jest to, czy i w jaki sposób (oprócz ogłoszenia raportu) zapoznawać uczestników z wynikami częściowymi (dotyczącymi ich konkretnych spraw). Czasami, gdy na sali był obecny pracownik odpowiedniego wydziału UMŁ, pewną wskazówkę czy konkretną radę uczestnik konsultacji mógł uzyskać niejako „od ręki”. W innych przypadkach był odsyłany w określone miejsce. Być może nie należy wymagać aż tak dużej aktywności od mieszkańców, powinno się raczej poprosić o pozostawienie danych do kontaktu, a następnie oddzwonić czy wysłać wiadomość e-mail z rozwiązaniem danej kwestii (realizatorzy kilkakrotnie tak postąpili).

Rekomendacje:

- **Należy rozważyć przygotowanie innej, bardziej przyjaznej dla mieszkańców struktury raportu z konsultacji.**
- **Jeśli jest to możliwe, z konsultacji społecznych powinno się przygotować skrót raportu, w którym prezentowane są najważniejsze wnioski – taki dokument może być bardziej użyteczny zarówno dla uczestników, jak i pozostałych odbiorców tych wniosków.**
- **Należy rozważyć możliwość indywidualnego powiadamiania uczestników konsultacji o sposobach załatwienia spraw, z którymi przyszedli na konsultacje.**

- **Aktorzy konsultacji**

- Uczestnicy

W konsultacjach uczestniczyli reprezentanci różnych grup społecznych, wiekowych, zawodowych, o zróżnicowanym statusie majątkowym i stopniu wykształcenia. Byli to mieszkańcy Śródmieścia i innych części Łodzi, a nawet osoby nie mieszkające w mieście, ale studiujące tu lub pracujące.

Różne były też motywacje uczestników konsultacji. O ile w przypadku osób wypełniających formularze nie zawsze motywacje te były ujawniane, to podczas warsztatów konsultacyjnych uczestnicy mówili o nich spontanicznie. Zdecydowana większość osób poszukiwała rzetelnych informacji dotyczących planowanych zmian i przede wszystkim tego, co te zmiany będą dla nich osobiście oznaczały: czy i kiedy będą musieli się wyprowadzić, czy wrócą do swoich mieszkań, czy będą je mogli wykupić, jakie będą czynsze po rewitalizacji, czy będą mogli nadal prowadzić tam działalność gospodarczą itd. Część mieszkańców chciała wyrazić swoją opinię, frustrację lub wręcz oburzenie dotyczące obecnego stanu śródmiejskich kamienic, warunków mieszkaniowych, braku poczucia bezpieczeństwa, stanu czystości ulic i posesji, pracy administracji budynków komunalnych, jakości komunikacji z mieszkańcami. Najmniej osób było zainteresowanych – przynajmniej „na wejściu” – wspólną dyskusją z innymi mieszkańcami na temat zmian na danym obszarze (dopiero po uzyskaniu informacji część osób otwierała się na taką pracę koncepcyjno-projekcyjną). Niektóre osoby wzięły udział w konsultacjach z ciekawości lub ze względu na zainteresowanie tematyką miejską (np. studenci gospodarki przestrzennej).

Uczestnicy różnili się także poziomem wiedzy o danym obszarze, albo może raczej perspektywą, z której spoglądali na ten teren. Obok osób mieszkających całe życie w tej samej kamienicy, w której mieszkali rodzice i dziadkowie, były osoby, które w Śródmieściu spędzają czas okazjonalnie, a przyszły na spotkanie dotyczące tego, a nie innego obszaru Śródmieścia, bo akurat odpowiadał im termin. Ci pierwsi chcieli zwykle rozmawiać o swoich kamienicach i podwórkach, czyli przestrzeniach „półprywatnych”, domagając się bardzo konkretnych informacji i tracąc motywację do rozmowy, kiedy słyszeli, że rewitalizacja na ich obszarze może się zacząć za 5-7 lat (wielu mieszkańców to osoby starsze, które nie wierzą, że *dożyją do tych remontów*). Ci drudzy często chcieli projektować zmiany w wielkomiejskiej przestrzeni publicznej (czasem nie znając zbyt dokładnie omawianego obszaru), w której niekoniecznie chcą mieszkać, ale z której chcą jak najpełniej korzystać.

Praca z tak zróżnicowanymi grupami była dużym wyzwaniem. Pierwotny scenariusz musiał więc być stosowany elastycznie, a czasem wręcz zastępowany działaniem improwizowanym, szczególnie wtedy, gdy należało przede wszystkim „rozbroić” silne, negatywne emocje wywołane poczuciem braku informacji, lekceważenia czy rozczarowaniem związanym np. z niekwalifikowaniem się danej kamienicy do remontu w procesie rewitalizacji. Również język, tempo mówienia, czy siła głosu, którym operowali moderatorzy, musiały być dostosowane do odbiorców – uczestnicy miewali czasem problemy ze zrozumieniem treści, usłyszeniem

prowadzącego, odnalezieniem się w pracy grupowej. Zdarzało się też, że mieszkańcy przychodzili o różnych porach – konsultacje zaczynały się o 17.00, ale ostatni uczestnicy docierali po 19.00. To również było utrudnieniem w pracy grupowej – dlatego realizatorzy podzielili się na tych, którzy prowadzą warsztaty w grupach, i na tych, którzy pozostają do dyspozycji osób przychodzących później lub zdecydowanie domagających się wyłącznie informacji, czy też mogących poświęcić na konsultacje tylko kilka, kilkanaście minut (bo np. wyszli na chwilę z kolejki u lekarza, bo wracają prosto z pracy i spieszą się do domu).

Mimo wszelkich trudności wynikających z pracy warsztatowej dzielenie uczestników na mniejsze grupy okazało się działaniem skutecznie eliminującym bólączki wielu konsultacji: zasadniczo (poza początkiem pierwszego spotkania) udało się uniknąć awantur, wzajemnego przekrzykiwania, dominowania dyskusji przez „trudnych uczestników”, jałowych sporów. Było to możliwe również dzięki zaangażowaniu przedstawicieli Biura ds. Rewitalizacji i Rozwoju Zabudowy Miasta, którzy „przejmowali” osoby z konkretnymi, jednostkowymi problemami, niezadowolone z konwencji konsultacji. Dzięki temu w grupach można było zachować komfort pracy zarówno dla uczestników, jak i dla prowadzących, bardziej konstruktywną i przyjazną atmosferę. Więcej osób mogło dojść do głosu i zminimalizowane zostało ryzyko „transferu emocji”. W efekcie otrzymano bogatszy materiał z konsultacji, a mieszkańcy przekonali się, że konsultacje społeczne nie muszą przybierać bardzo konfrontacyjnej formy.

Rekomendacje:

- **Należy dostosowywać całe spotkanie do jego uczestników i nie trzymać się raz przyjętych założeń.**
- **Należy zakładać, że w konsultacjach będą uczestniczyć różne grupy – osoby, które lubią i preferują pracę w grupach, i takie, których zespołowe zadania nie dotyczą, nie interesują.**
- **Każdy uczestnik ma zakończyć konsultację z przeświadczeniem, że został uważnie wysłuchany, że zanotowano jego propozycje czy opinie . Dodatkowo powinien uzyskać informacje dotyczące planowanych zmian.**
- **Uczestnicy konsultacji powinni opuszczać miejsce, w którym były one prowadzone, z przeświadczeniem, że brali udział w ciekawym wydarzeniu i że przyjdą na kolejne takie spotkania.**

○ Realizatorzy

Powodzenie konsultacji społecznych w dużej mierze zależy od realizatorów: ich wiedzy, doświadczenia, kompetencji, postaw, a nawet osobowości. Przeprowadzenie konsultacji jest szczególnie trudne, kiedy mieszkańcy niepokoją się o swój los, nie mają podstawowych informacji o tym, co ich czeka, są zdezorientowani i przez to negatywnie nastawieni do konsultacji. Odpowiednia liczba moderatorów, ich doświadczenie i elastyczność sprawiły, że udało się jednak zapewnić przyjazną atmosferę spotkań i obniżyć wyjściowy poziom zdenerwowania i niezadowolenia mieszkańców. Dzięki temu możliwe było przeprowadzenie rozmów o problemach, potencjałach i potrzebach poszczególnych obszarów. Konieczne było przy tym reagowanie na bieżąco i dostosowywanie się do oczekiwań oraz możliwości poszczególnych grup – inaczej pracuje się z osobami, które nie mieszkają na danym terenie, niż z mieszkańcami, inaczej z grupą nieznaną się osób, a inaczej z grupą złożoną z mieszkańców tej samej kamienicy. Trzeba było uwzględnić różne motywacje poszczególnych grup/osób skłaniające je do udziału w konsultacjach (np. pozyskanie informacji dotyczącej własnego mieszkania/kamienicy, chęć wpływania na decyzje dotyczące całego obszaru, potrzeba poskarżenia się na warunki życia/administrację). Ważną cechą moderatorów była też gotowość modyfikowania procesu konsultacji ze spotkania na spotkanie – ciągłe uczenie się, uzupełnianie wiedzy, doskonalenie przebiegu warsztatów lub rozmów pod wpływem tego, co wydarzało się na kolejnych spotkaniach.

Również w mobilnych punktach konsultacyjnych kluczowe okazały się umiejętności i postawy osób obsługujących – szczególnie ważne było aktywne nawiązywanie kontaktu z mieszkańcami, przyjazne i otwarte nastawienie, a także cierpliwość i szacunek dla wszystkich rozmówców, niezależnie od głoszonych przez nich opinii.

Rekomendacje:

- **Realizatorzy konsultacji powinni mieć dużą wiedzę na temat planowanych zmian, którą będą w stanie w przystępny sposób przekazać uczestnikom. Jeśli nie dysponują wystarczającymi informacjami, muszą wiedzieć, gdzie szukać pomocy, aby znaleźć rozwiązanie konkretnej sprawy, z którą zgłasza się do nich mieszkaniec.**
- **Realizatorzy powinni mieć doświadczenie w pracy z grupą, jak i w prowadzeniu rozmów z pojedynczymi osobami. Elastyczność i szybkie reagowanie na zmienne warunki są również pożądanymi cechami prowadzących spotkania warsztatowe.**

- **Umiejętność słuchania, cierpliwość i powstrzymywanie się od oceniania wpływają pozytywnie na jakość kontaktu z mieszkańcami, pozwalają uzyskać ich opinie i dotrzeć do prywatnych, cennych poglądów na dany temat.**
- **W trakcie realizacji konsultacji pomagają również śmiałość, życzliwość, uprzejmość i otwartość na innych.**

- Urzednicy

W spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele Urzędu Miasta Łodzi i podległych mu jednostek. Dla mieszkańców obecność urzędników jest ważna, liczą bowiem na uzyskanie konkretnych, jednoznacznych i wiążących informacji. Niestety, nie zawsze mogli je otrzymać. Skład urzędników (z wyjątkiem przedstawicieli Biura ds. Rewitalizacji i Rozwoju Zabudowy Miasta) zmieniał się ze spotkania na spotkanie, co znacznie utrudniało proces uczenia się, o co pytają mieszkańcy, jakie informacje powinny zostać zdobyte przed kolejnym spotkaniem, czego dany urzędnik powinien się w swoim wydziale dowiedzieć, by na kolejnym spotkaniu lepiej służyć mieszkańcom wiedzą. Przedstawiciele poszczególnych jednostek nie mogli więc stać się „łącznikami” między mieszkańcami a swoimi wydziałami – zwykle reprezentowali jedynie swój „odcinek” (przez co zdarzały się odpowiedzi w rodzaju *Lokale użytkowe? Nie wiem, ja się akurat zajmuję mieszkalnymi*). Wydaje się, że była to sytuacja niesatysfakcjonująca mieszkańców, ale też niekomfortowa dla samych urzędników. Część z nich była przekonana, że obecność na konsultacjach jest stratą czasu – mieszkańcy niemal nie mieli pytań dotyczących oświaty, kultury, analiz i strategii miasta, dróg i transportu, bo przede wszystkim niepokoiła ich własna sytuacja mieszkaniowa. Zadawali więc urzędnikom pytania na temat wykupu mieszkań, remontu kamienic, podwyżek czynszu, organizacji wykwaterowań, pracy administracji itp. Z drugiej strony, urzędnicy najczęściej nie podejmowali próby włączenia się w prace poszczególnych grup, nie wychodzili pierwsi z inicjatywą kontaktu z mieszkańcami (poza przedstawicielami Biura Rewitalizacji i czterema innymi osobami). A realizatorzy konsultacji, jako osoby nieuprawnione do dysponowania czasem i aktywnością reprezentantów UMŁ, przez większość spotkań nie próbowali ich do tego zachęcić. Dopiero na ostatnim spotkaniu kilkoro urzędników dosiadło się do stolików, przy których pracowali mieszkańcy z moderatorami.

Rekomendacje:

- **Kompetencje urzędników zostaną lepiej spożytkowane podczas konsultacji, jeśli wydelegowani pracownicy urzędu lub podległych jednostek:**
- **będą uczestniczyli w całym procesie (zamiast systemu delegowania na każde spotkanie innej osoby);**
- **będą mieć maksymalnie szeroką wiedzę dotyczącą reprezentowanej dziedziny i będą chcieli uzupełniać tę wiedzę pomiędzy kolejnymi spotkaniami, w miarę poznawania potrzeb informacyjnych mieszkańców;**
- **będą posiadali predyspozycje do tego rodzaju pracy lub przejdą odpowiednie przeszkolenie;**
- **będą potrafili okazać otwartość, przyjazność, cierpliwość, nastawienie pomocowe, nastawienie na kontakt; nie będą odbierać osobiście zarzutów i trudnych emocji uczestników; będą akceptować służebną rolę urzędnika wobec mieszkańców .**
- Odbiorcy

Prowadząc konsultacje nierzadko ignoruje się ostatnią z grup zainteresowanych jej przebiegiem, czyli odbiorców. Odbiorcami rezultatów konsultacji mogą być oczywiście wszystkie grupy zaangażowane w ich przeprowadzenie, czyli uczestnicy, realizatorzy, urzędnicy obecni na spotkaniach. Jednak to nie wszyscy zainteresowani efektami procesu konsultowania. Wszak jeśli nawet wyniki konsultacji nie zostaną bezpośrednio wykorzystane (bowiem nie mają wiążącego charakteru), mogą stanowić podpowiedź przy podejmowaniu decyzji przez osoby odpowiedzialne za wprowadzenie zmian. Nawet jeśli niektóre z rozwiązań wydają się błahе czy zdroworozsądkowe, należy pamiętać o tym, że w zdecydowanej większości pochodzą od osób, które na co dzień borykają się z problemami danej przestrzeni. Należy zatem określić adresatów wniosków z konsultacji, następnie zaś nadać tym wnioskom przystępny charakter, który nie tylko pozwoli zapoznać się z konkretnymi opiniami, ale także da szansę wyrobienia sobie zdania na temat tego, w jaki sposób przebiegała cała procedura. Starając się sprostać temu zadaniu, z myślą o szerokiej grupie odbiorców, przygotowano tę publikację. Możliwość dzielenia się doświadczeniami i korzystania z doświadczeń innych pozwala udoskonalać proces konsultacji społecznych.

Rekomendacje:

- **Określić grupy potencjalnych odbiorców, do których będą dostosowane wnioski z konsultacji.**
- **Przygotować różne sposoby prezentacji wniosków i zapewnić ich dystrybucję, tak aby trafiły do zainteresowanych.**

„Fajranty po Łódzku”

Istotną formą komunikacji z mieszkańcami były „Fajranty po Łódzku”, czyli kameralne spotkania ze wspólnotami sąsiedzkimi, które organizowane były w podwórkach śródmiejskich kamienic i na niewielkich, ulicznych skwerkach. Łącznie zorganizowano 281 „Fajrantów” w 68 różnych lokalizacjach.² Każdy z nich obsługiwany był przez 2 animatorów. Przed rozpoczęciem każdego „Fajrantu” w nowej społeczności sąsiedzkiej, zaopatrzeni w niezbędne informacje animatorzy obchodzili mieszkania w kamienicach, przedstawiali się, zapowiadali swoją obecność i zdobywali – w miarę możliwości – społeczne przyzwolenie na to działanie. Na klatkach schodowych wywieszano krótkie listy zapowiednie, informujące o zbliżającej się akcji. W miarę potrzeb i możliwości w „Fajrantach” uczestniczyli koordynatorzy Programu Animacji Społecznej i inni działacze organizacji pozarządowych.

Podczas każdego z wydarzeń, które w jednym miejscu trwały najczęściej od poniedziałku do piątku, realizowane były 3 najważniejsze cele: 1) promocja rewitalizacji wśród mieszkańców, 2) udzielanie niezbędnych informacji i pozyskiwanie informacji zwrotnej oraz 3) aktywizacja obywatelska.

Przygotowane wcześniej narzędzia – gry, różnego typu zabawy oraz pomoce specjalnie wytworzone na użytek tego działania – stosowane były w odniesieniu do różnych grup mieszkańców, w zależności od potrzeb i rozwoju sytuacji podczas każdego z „Fajrantów”. Animatorzy traktowali je jako „toolbox”, który podczas działania można wykorzystywać na

² Razem odbyło się 281 pojedynczych „Fajrantów”. Przez 1 Fajrant rozumie się sześciogodzinną pracę 2 animatorów przez jeden dzień roboczy.

rozmaite sposoby. Gry i zabawy były przede wszystkim pretekstem, żeby przyciągnąć ludzi i zachęcić ich do rozmów i pracy nad zagadnieniami poważniejszymi. Podstawową zasadą natomiast było podążanie za społecznością lokalną i zachęcanie jej do aktywnego współtworzenia każdego z „Fajrantów”, gdyż tylko takie działanie dawało jakiekolwiek szanse, by w tak krótkim okresie uaktywnić potencjał wspólnot sąsiedzkich.

W efekcie działań animatorów czasami dochodziło do mobilizacji społeczności sąsiedzkich wokół określonych, wspólnych działań. Między innymi realizowano wspólne prace, o których wcześniej często rozmawiano, ale nie było odpowiedniej okazji, by wcielić je w życie (np. tworzenie niewielkich ogródków podwórkowych, organizacja przestrzeni dla dzieci, organizacja pikniku sąsiedzkiego, stworzenie wspólnego miejsca do siedzenia itp.).

Harmonogram „Fajrantów”

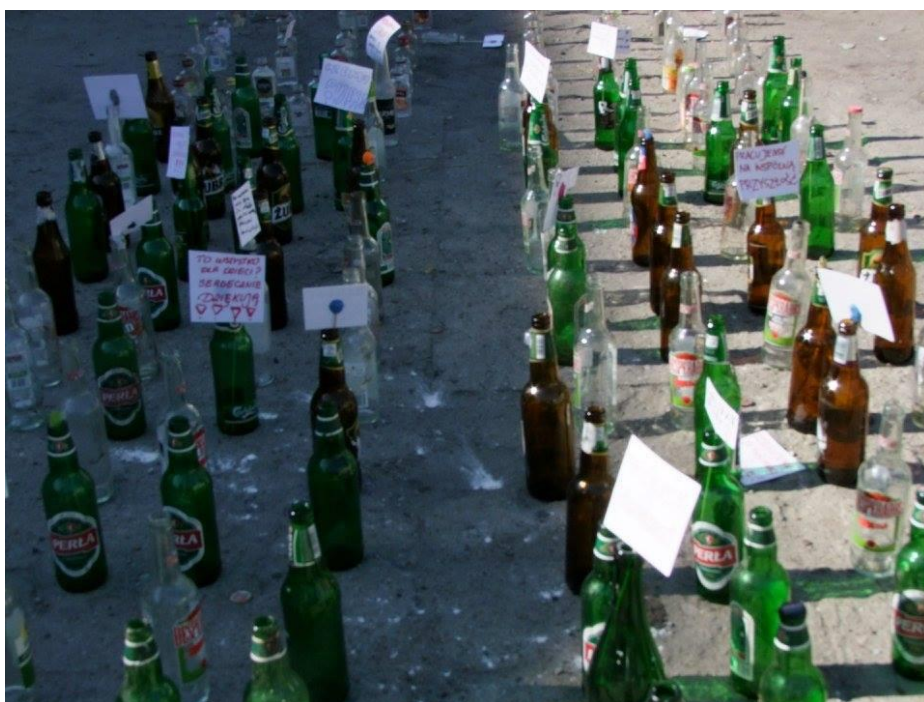
Termin	L.p.	Adres
20-22.04.2015	1.	Ul. Północna 23
	2.	Ul. Wschodnia 20
	3.	Ul. Pomorska 11
	4.	Ul. Kilińskiego 77
27.04- 01.05. 2015	5.	Ul. Pomorska 54
	6.	Ul. Kilińskiego 4
	7.	Ul. Sterlinga 17 a
	8.	Ul. Pomorska 43
04-08.05 2015	9.	Ul. Kilińskiego 36
	10.	Ul. Kilińskiego 28
	11.	Plac Dąbrowskiego (Skwer)
	12.	Ul. P.O.W. 7

11-15.05. 2015	13.	Ul. Piotrkowska 36
	14.	Ul. Jaracza1
	15.	Ul. skwer Jaracza 12
	16.	Narutowicza 30
18-22.05.2015	17.	Więckowskiego 21
	18.	Gdańska 35
	19.	Gdańska 29
	20.	Gdańska 20
25-29.05.2015	21.	Gdańska14 a
	22.	skwerek Legionów 39
	23.	Legionów 38
	24.	Legionów 44
1-5.06.2015	25.	Gdańska 87
	26.	Gdańska 85
	27.	Gdańska 77
	28.	Gdańska 73
8-12.06.2015	29.	Piotrkowska 113/115
	30.	Al. Rubinsteina
	31.	Pasaż Schillera
	32.	Tuwima 18
15-19.06.2015	33.	Gdańska 100/102

	34.	Wólczańska 79
	35.	Struga 36
	36.	Gdańska 114
22-26.06.2015	37.	Park Sienkiewicza
	38.	Piłsudskiego 28
	39.	Dowborczyków 59
	40.	Sienkiewicza 56
29.06-03.07.2015	41.	Jaracza 22
	42.	Rewolucji 1905 r. 21
	43.	Włókiennicza 11
	44.	Włókiennicza 6
06-10.07.2015	45.	Mielczarskiego 15
	46.	Sienkiewicza 22
	47.	Tuwima 33
	48.	Targowa 36
13-16.07.2015	49.	Włókiennicza 3
	50.	Włókiennicza 19
	51.	Włókiennicza 16
	52.	Wschodnia 35
	53.	Wschodnia 42
	54.	Mielczarskiego 3

20-24.07.2015	55.	Mielczarskiego 33
	56.	Mielczarskiego 1
27-31.07.2015	57.	Stary Rynek
	58.	Park Staromiejski
	59.	Żeromskiego 49
	60.	Wólczańska 112
03.08.2015	61.	Sienkiewicza 22
	62.	Północna 23
	63.	Gdańska 14
	64.	Sienkiewicza 56
04.08.2015	65.	Sienkiewicza 56

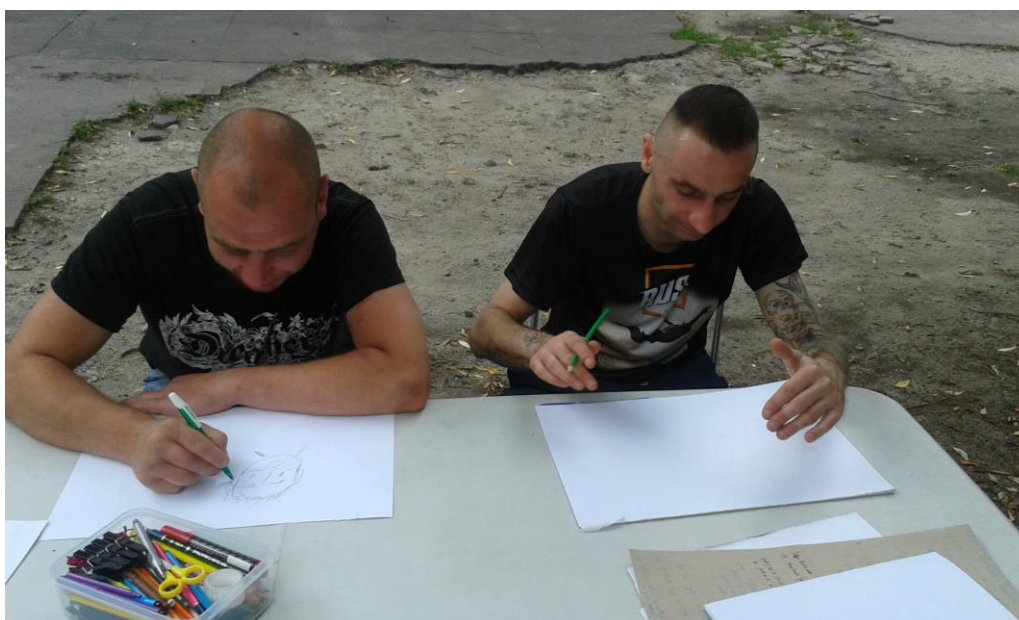
Migawki z „Fajrantów po łódzku”

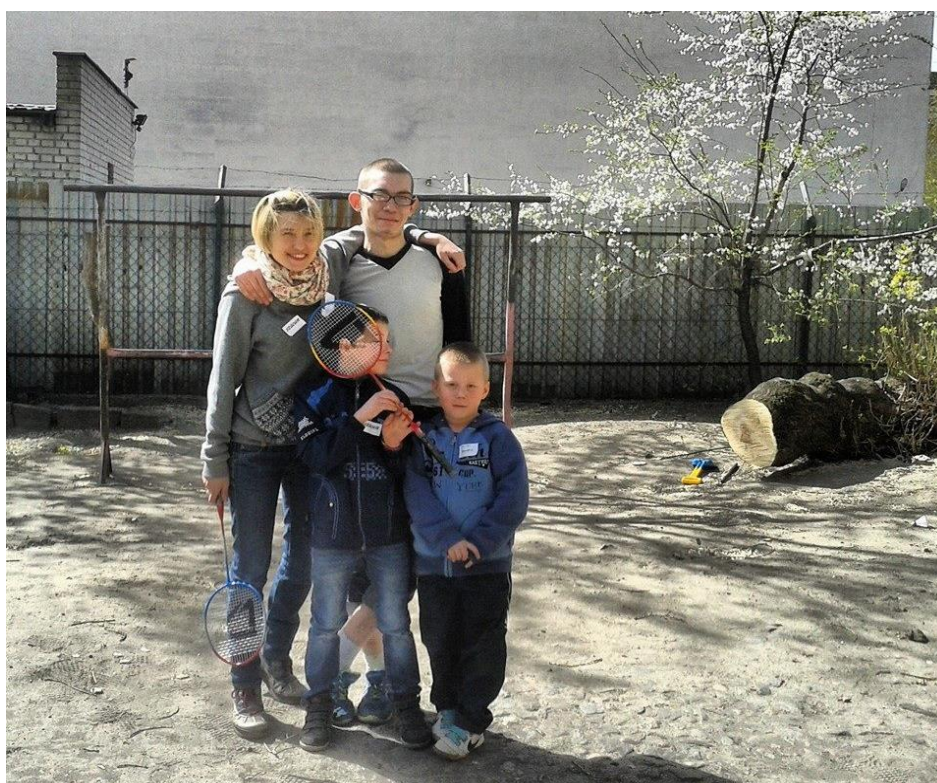

- **Wnioski dotyczące akcji „Fajranty po łódzku”**

- Uczestnicy

W „Fajrantach po łódzku” brali udział ludzie w różnym wieku. Jednak ich najwierniejszymi uczestnikami były dzieci. To one jako pierwsze odwiedzały fajrantowe namioty, z entuzjazmem brały udział w proponowanych aktywnościach, a czasami towarzyszyły animatorom również na kolejnych podwórkach. Również dorośli bardzo pozytywnie przyjmowali obecność animatorów, którzy proponowali dzieciom różnego typu zajęcia. Znacznie trudniej było zainteresować tym działaniem dorosłych, którzy często nie chcieli brać udziału w „Fajrancie”, tłumacząc się np. brakiem czasu, zwłaszcza po tym, jak uzyskali już najważniejsze – z ich punktu widzenia – informacje dotyczące planów rewitalizacyjnych. Wytrwałość, podejmowanie kolejnych prób, generowanie nowych pomysłów na zainteresowanie dorosłych uczestnictwem czasem przynosiły dobre efekty, zwłaszcza w bardziej aktywnych i zżytych ze sobą społecznościach. Bywało jednak tak, że społeczność zupełnie nie była zainteresowana tym działaniem. W dwóch przypadkach z tej przyczyny skrócono pobyt animatorów na podwórku.

Pozyskane w terenie doświadczenia pokazują, że działanie takie wymaga dużej elastyczności. W czasie realizacji „Fajrantów” animatorzy starali się dostosowywać do potrzeb lokalnej społeczności. Zdarzały się sytuacje, że przesuвано godziny działania namiotu, aby zapewnić udział osobom dłużej pracującym. W innych przypadkach skracano lub wydłużano pobyt animatorów w danej lokalizacji, tak aby zachować wysoki poziom efektywności. Zgodnie z relacjami animatorów, którzy składali tygodniowe raporty, każde z podwórek stanowiło odrębny społeczny mikrokosmos i wymagało zastosowania nieco innych strategii oraz narzędzi. W niektórych sytuacjach wskazane byłoby wydłużenie obecności animatorów lub skrócenie jej do trzech dni, co jednak podczas realizacji Programu Partycypacji Społecznej było trudne, ze względu na konieczność wcześniejszego ustalania harmonogramu i odpowiednio wczesnego pozyskiwania pozwoleń.

Sprawdziła się strategia angażowania społeczności lokalnej we współtworzenie „Fajrantu”, przez co stawał się on mniej inwazyjny, a także pozwalał na uniknięcie arbitralnych działań i wprowadzania elementów nieswoistych dla danej wspólnoty.

- Potrzeba informacji i długodystansowego wsparcia

Przyjęta formuła działania miała charakter pilotażowy. Praktyka pokazuje, że takie działanie wymaga jakiejś formy kontynuacji i dalszego, długofalowego, a nie tylko „akcyjnego” wsparcia. Przypadki „zaktywizowanych” wspólnot zgłaszano wprawdzie koordynatorom Programu Aktywizacji Społecznej, starano się wyłaniać lokalnych liderów i poszukiwano innych form wsparcia, jednak z uwagi na uwarunkowania projektu nie były to działania wystarczające. W realizacji podobnych działań należy starać się zapewnić aktywowanym wspólnotom pomoc w dłuższej perspektywie czasowej.

Równie istotną jest współpraca z przedstawicielami Urzędu Miasta. Mieszkańcy podczas „Fajrantów” często zadawali wiele pytań, które dotyczyły różnych kwestii, nie tylko remontów czy procesu rewitalizacji i traktowali obecność realizatorów jako okazję do rozwiązywania własnych problemów. Animatorzy zgłaszali te pytania do UMŁ i – po pewnym czasie – uzyskiwali odpowiedzi. Jednak tempo opracowywania tych informacji było na tyle wolne, że często nie udawało się rozwiązać problemu podczas pobytu animatorów na konkretnym podwórku. Istotna była osobista obecność przedstawicieli Urzędu podczas „Fajrantów”, którzy mogli nawiązywać kontakt z mieszkańcami. W przyszłości warto wypracować stałą, powtarzalną formułę takich spotkań – np. organizować na zakończenie działań w podwórku kameralną debatę urzędników z mieszkańcami, wokół tematów wcześniej zebranych wśród uczestników i zgłoszonych do Urzędu przez animatorów. Takie nakierowanie uwagi na potrzeby łodzian i próba podjęcia dialogu oraz skutecznego rozwiązywania problemów zdecydowanie może przyczynić się do polepszenia relacji pomiędzy Urzędem Miasta a mieszkańcami.

- Realizatorzy

W terenie podczas „Fajrantów” regularnie pracowało 9 osób – 8 animatorów oraz koordynatorka. Rolą tej ostatniej było dbanie o prawidłowy przebieg działań, rozwiązywanie ewentualnych problemów oraz zaspokajanie potrzeb zgłaszanych przez animatorów. W działaniach brały również udział dodatkowe osoby – stażystki Fundacji Urban Forms, wolontariusze, przedstawiciele Programu Animacji Społecznej. W podsumowaniu swoich doświadczeń pracownicy „Fajrantów” wskazali, że rozłożona na kilka miesięcy praca – choć przynosiła satysfakcję – była jednocześnie trudna, bardzo angażująca i z różnych względów obciążająca. Wskazywano zwłaszcza na następujące zagadnienia:

- animatorzy podczas pracy spotykali się z wieloma ludzkimi dramataми, co więcej, oczekiwano od nich czasami nie tylko empatii, ale i realnego wsparcia,

- zróżnicowana dynamika „Fajrantów” na poszczególnych podwórkach wymagała często dużej aktywności, czasem jednak wiązała się ze stagnacją i koniecznością radzenia sobie z nudą (kiedy nie było dzieci wśród mieszkańców, dorośli zaś niezbyt chętnie uczestniczyli w działaniu),
- animatorzy mieli trudność w zdefiniowaniu swojej roli. Nie byli urzędnikami, ale jednocześnie reprezentowali UMŁ i tak byli odbierani przez mieszkańców. Na niektórych podwórkach wywoływało to dystans i niechęć, na innych dążenie do szybkiego rozwiązania „urzędowych” problemów. Najskuteczniejszą metodą definiowania swojej roli była etykieta „zewnątrznego pośrednika” pomiędzy Urzędem a mieszkańcami. Taka formuła była zrozumiała dla mieszkańców, którzy chętniej rozmawiali czy otwierali się przez animatorami,
- animatorzy zgłaszali też trudność w zakresie współpracy z bardzo małymi dziećmi, dziećmi nierespektującymi reguł społecznych, osobami agresywnymi oraz pijanymi. Jak wyżej wspomniano mieszkańcy chętnie zostawiali dzieci pod opieką realizatorów, również te bardzo małe (pomimo zastrzeżeń wyrażanych w formie ustnej oraz ujętych w regulaminie co do konieczności asysty rodzica lub opiekuna). W przypadku dzieci mających trudność z respektowaniem norm społecznych skuteczne okazywało się ignorowanie ich, kiedy zachowywały się źle i włączanie do wspólnych zabaw, kiedy poprawiały swoje zachowanie. Z innym problemem wiązało się uczestnictwo w „Fajrantach” osób agresywnych, czy też próbujących zmonopolizować uwagę animatorów przez większość czasu trwania akcji. W pierwszym z przypadków skuteczne bywało powoływanie się na obecność dzieci na „Fajrancie” (przy nich – przynajmniej teoretycznie – nie wypada przeklinać, nadużywać alkoholu itp.). W drugim z nich – rozwiązania zależały od inwencji animatora, spontanicznie reagującego na trudną sytuację (np. powoływanie się na potrzebę realizowania różnych działań z różnymi mieszkańcami albo wyznaczanie zadań nadaktywnym uczestnikom).

Powtarzalność działań i obciążenia emocjonalne mogą, rzecz jasna, prowadzić do efektu wypalenia. Podczas „Fajrantów” bardzo dobrze sprawdził się zespół składający się z animatorek i animatorów doświadczonych w pracy ze społecznościami lokalnymi oraz koordynatorki, do której głównych zadań należała nie tylko organizacja działań terenowych, ale także – co bardzo istotne – konsekwentne wspieranie i motywowanie pozostałych członków grupy. Wyzwania, jakim zespół musiał sprostać w trakcie pracy terenowej, pokazują na potrzebę rozszerzenia modułów szkoleniowych poświęconych pracy z najmłodszymi dziećmi oraz z dziećmi trudnymi lub o szczególnych potrzebach edukacyjnych, jak również radzenia sobie z osobami agresywnymi, pijanymi lub dążącymi do zmonopolizowania uwagi animatorów.

Rekomendacje

- **Zapewnienie możliwości skracania lub wydłużania czasu współpracy z daną społecznością, długofalowe wsparcie dla „zaktywizowanych” wspólnot.**
- **Przyjęcie zasady elastyczności, dostosowywanie się do konkretnych potrzeb, maksymalne wsparcie administracyjne, zapewniające możliwość manewru.**
- **Unikanie arbitralnego podejścia i dopuszczanie społeczności do współtworzenia wydarzeń.**
- **Staranne przygotowanie i uzupełnianie zbioru informacji rozpowszechnianych przez animatorów; zapewnienie merytorycznego wsparcia urzędników, wypracowanie systemu „szybkiego reagowania” oraz sprawnej komunikacji z mieszkańcami po opuszczeniu podwórka przez animatorów.**
- **Aktywne włączanie się w działania przedstawicieli Urzędu Miasta.**
 - **Odpowiedni dobór, szkolenie i motywowanie zespołu pracującego w terenie, aby zachować jego efektywność i uniknąć efektu wypalenia.**
 - **Przeznaczenie dostatecznych środków pozwalających na zachowanie równowagi pomiędzy dyscypliną finansową a komfortem pracy (min. 600-700 zł brutto/”Fajrant”, wliczając wynagrodzenia realizatorów, wyposażenie oraz transport).**

Inne działania aktywizacyjno-promocyjne

W ramach Programu Partycypacji Społecznej zorganizowano również szereg dodatkowych działań aktywizująco-promocyjnych, których celem było rozpowszechnienie informacji o zbliżających się wydarzeniach, jak i o samej rewitalizacji, a ponadto zachęcenie łódzian do jak najpełniejszego uczestnictwa w tym procesie, poprzez udział w konsultacjach społecznych i aktywne wyrażanie swojej opinii na temat potrzeb i pożądanego kierunku zmian.

- **Warsztaty „Miasto w formie”**

Celem warsztatów „Miasto w formie” było zwiększenie kompetencji estetycznych i wiedzy na temat architektury miejskiej, jak i zdolności do obserwacji przestrzeni, w której funkcjonuje się na co dzień oraz do umiejętnego jej współdzielenia z innymi współużytkownikami. Aktywności

podejmowane podczas zajęć polegały na atrakcyjnych i angażujących zadaniach z zakresu obserwowania i współprojektowania przestrzeni miasta oraz negocjowania jej formy i funkcji itp.

Część z warsztatów (4 spotkania) zrealizowana została w szkołach podstawowych, w klasach 1-5. Pozostałe (6 spotkań) miały formułę otwartą i toczyły się w miejskim plenerze, w pobliżu organizowanych w ramach Programu „Fajrantów”. Te ostatnie zajęcia trwały 4 godziny, zaś uczestnicy w sposób płynny angażowali się w proponowane przez prowadzących aktywności. Do zabawy w projektowanie miasta i negocjowanie wyglądu i funkcji składających się nań przestrzeni włączały się przede wszystkim dzieci w wieku szkolnym, znacznie rzadziej osoby starsze. Podczas warsztatów powstawały projekty, z których najciekawsze trafiły do Centrum Informacyjno-Konsultacyjnego. Praktyka pokazuje, że warsztaty prowadzone w plenerze miejskim – z uwagi na ograniczony czas uczestników i ich wiek – powinny zostać skrócone do 3 godzin.

Czas i miejsce realizacji warsztatów:

Miejsce	Data
Al. Rubinsteina	10.06.2015
Al. Schillera	11.06.2015
SP nr 1, ul. Sterlinga 24	17.06.2015
SP nr 70, ul. Rewolucji 1905 r., 22	19.06.2015
SP nr 175, ul. Pomorska 27	22.06.2015
SP nr 26, ul. Pogonowskiego 27/29	24.06.2015
Ul. Jaracza 22a/22/24	01.07.2015
Ul. Włókiennicza 16	15.07.2015
Ul. Włókiennicza 3	16.07.2015
Stary Rynek	29.07.2015

Gra miejska „Podaj cegłę!”

Gra miejska odbyła się 1 maja 2015 roku w kwartale ulic Jaracza, Wschodnia, Rewolucji 1905 roku, Kilińskiego, czyli w obszarze, który jako pierwszy będzie podlegał procesowi rewitalizacji. Jej celem było nakierowanie uwagi łodzian na ten szczególny rejon śródmieścia, w którym obecnie obserwuje się wysokie natężenie problemów społecznych i materialnych, a jednocześnie w najbliższej przyszłości zobaczyć będzie można pierwsze efekty działań rewitalizacyjnych.

W grze mogły wziąć udział drużyny 2 lub 3 osobowe. Na start należało przynieść cegłę lub kamień, by – w myśl średniowiecznych przepisów – razem zbudować miasto. Za cegłę lub kamień uczestnik dostawał kartę gry z wyznaczonymi lokalizacjami poszczególnych punktów. Na każdym stanowisku gracze mieli do wykonania zadanie, za które przebrany za ducha drobnego, lokalnego przedsiębiorcy z przeszłości animator, przyznawał odpowiednią liczbę punktów. Na zakończenie, po obliczeniu wyników wszystkich graczy, duch architekta miasta Hilarego M., którego rozbudziła Wielka Rewitalizacja, wręczył graczom nagrody – gry planszowe.

Pomimo niekorzystnej pogody do zabawy przystąpiło blisko 80 uczestników, z czego ponad 2/3 ukończyło grę. W wydarzeniu wzięły udział osoby młode, całe rodziny z dziećmi, jak i seniorzy. Na starcie stanęli zarówno mieszkańcy kwartału, jak i osoby mieszkające poza nim. Uczestnicy wyrażali bardzo pozytywne opinie o grze „Podaj cegłę!”, która nie tylko pozwoliła na dobrą zabawę, ale i na „oswojenie” przestrzeni obszaru 1.

TramBUS śródmiejski

W pierwszym tygodniu maja na ulice łódzkiego śródmieścia wyruszył tramBUS. Łodzianie zostali zaproszeni do bezpłatnych przejazdów szlakiem obszarów objętych planami rewitalizacyjnymi. W pojeździe oprócz kierowcy znajdował się przeszkolony przewodnik, zaopatrzony w materiały informacyjne, w tym zaproszenia do udziału w konsultacjach. Przekazywał on informacje i rozmaite ciekawostki dotyczące rewitalizowanych obszarów, opowiadał o samym projekcie rewitalizacyjnym oraz przedstawiał różne formy uczestnictwa w konsultacjach, a w szczególności zachęcał do udziału w spotkaniach konsultacyjnych. TramBUS jeździł po Śródmieściu przez dziewięć godzin dziennie, w ciągu 7 dni, poprzedzających rozpoczęcie konsultacji. W przejazdach wzięło udział ok. 400 pasażerów.

Wystawa „Łódź rewitalizuje – dawny negatyw, nowy pozytyw”

Ta kameralna wystawa eksponowana była w Centrum Informacyjno-Konsultacyjnym w terminie 20.04-15.08.2015 roku. W założeniu prowadziła ona odwiedzających od najbardziej powszechnie rozpoznawanej idei odnowy materialnej tkanki miasta do rewitalizacji rozumianej jako dążenie do poprawy jakości życia w mieście poprzez angażowanie w proces zmian społeczności lokalnej i wykształcanie w dialogu społecznym narzędzi rozwiązywania problemów. Wystawa została zorganizowana w partnerstwie z Muzeum Miasta Łodzi, które udostępniło Fundacji Urban Forms kopie własnych zasobów archiwalnych. W tworzeniu wystawy szczególna uwaga została zwrócona na mieszkańców Łodzi, zarówno dawnych, jak i obecnych.

W związku z założeniami Programu Partycypacji Społecznej, jak i samej wystawy, do jej współtworzenia zostali zaproszeni mieszkańcy i mieszkanki Łodzi. Początkowa zawartość wystawy była stopniowo wzbogacana zdjęciami i materiałami z działalności terenowej, mapami mentalnymi, historiami uzyskanymi w trakcie realizacji namiotów edukacyjnych, projektami stworzonymi przez uczestników warsztatów. W razie potrzeby i zainteresowania odwiedzających pracownicy Centrum pełnili rolę przewodnika po wystawie oraz zapraszali gości do podejmowania dyskusji oraz wyrażania opinii.

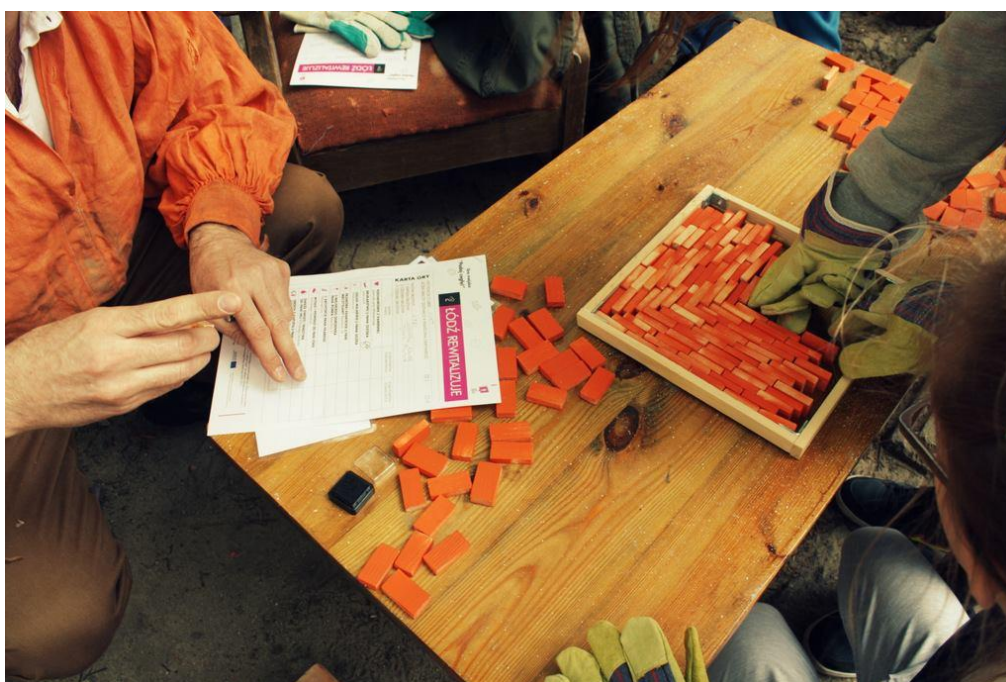
Do odwiedzania Centrum i wystawy zapraszani byli wszyscy mieszkańcy miasta, również za pośrednictwem instytucji, takich jak placówki edukacyjne i opiekuńcze. Wystawa została również pokazana podczas balu charytatywnego na rzecz Instytutu Centrum Zdrowia Matki Polki w Łodzi.

Rekomendacje dotyczące działań aktywizująco-promocyjnych:

- **Dywersyfikacja wydarzeń promocyjnych w celu włączania do Programu różnych grup mieszkańców – osób w różnym wieku, o różnych zainteresowaniach, statusie społecznym i materialnym.**
- **Osadzanie działań promocyjnych w przestrzeni, która będzie podlegać zmianom, powiązanie tematyczne działań z tą przestrzenią, jej przeszłością i współczesnością.**
- **Intensywne działania PR w bezpośrednim czasowym sąsiedztwie wydarzeń.**

Migawki z działań promocyjnych

- **Kampania medialna**

W ramach Programu Partycypacji społecznej zorganizowano również kampanię informacyjną, skierowaną przede wszystkim do mieszkańców śródmieścia Łodzi. Komunikacja koncentrowała się na lokatorach kamienic tej części centrum, w której planowana jest rewitalizacja (Rdzeń Strefy Wielkomiejskiej) oraz na osobach zamieszkujących obszary do nich przylegające (obszar Strefy Wielkomiejskiej). Ponieważ jednak śródmieście jest zawsze wizytówką całego miasta, część działań komunikacyjnych docierała także do wszystkich Łódzian.

Celem kampanii było zmierzenie się z niechęcią większości mieszkańców śródmieścia Łodzi (ale także całego miasta) do aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym, wynikającą z przekonania, że i tak nie uzyskają oni żadnego realnego wpływu na zmiany zachodzące w przestrzeni miejskiej (w tym przypadku w centrum Łodzi). Ponadto, działania informacyjne stanowiły próbę przełamania lęku przed zmianami, wynikającego z przekonania, że rewitalizacja będzie miała dla nich przede wszystkim niekorzystne skutki. W związku z powyższym komunikacja miała przemienić te obawy w chęć współdecydowania o przyszłym życiu w Łodzi i zajęcia aktywnej postawy na tym polu.

W wyniku zdobywanych w praktyce doświadczeń w drugiej odsłonie kampanii medialnej – której termin przesunięto na drugą połowę sierpnia, czyli na okres, w którym zakończone już były wszystkie działania – zrezygnowano z plakatów oraz spotów radiowych, które wprawdzie pozwalałyby na realizację celów *stricte* wizerunkowych, ale stanowiłyby niezbyt wartościowy element Programu Partycypacji Społecznej. Zamiast tej formy promocji rewitalizacji zdecydowano się na wyprodukowanie krótkiego reportażu poświęconego mieszkańcom obszaru nr 1, który jako pierwszy podlegać będzie rewitalizacji.

- **Media wykorzystane w pierwszej części kampanii medialnej**

Gazeta bezpłatna. Gazeta o charakterze informacyjnym kierowana do mieszkańców obszarów, w których planowana jest rewitalizacja, rejonów z nimi graniczących, ale także pozostałych części Łodzi. Celem gazety było dostarczenie jak najpełniejszej wiedzy na temat istoty i celów rewitalizacji śródmieścia. Ponadto pełniła ona rolę przewodnika po programie partycypacyjnym, dostarczając pełnej wiedzy na temat wszystkich działań organizowanych w jego ramach.

Gazeta ukazała się dwukrotnie w nakładzie 100 tysięcy egzemplarzy, z czego 70 tysięcy trafiło do skrzynek mieszkańców Rdzenia Strefy Wielkomiejskiej i przylegających do niego obszarów, a 30 tysięcy rozdyskrebuowano ręcznie.

Radio. 72 emisje spotów 30-sekundowych w ramach dwutygodniowej kampanii z wykorzystaniem stacji lokalnych.

Reklama była emitowana w rozgłosniach „Radio Eska” i „Radio Łódź”. Spot informował o ukazaniu się Gazety, przygotowywał mieszkańców śródmieścia na to, że znajdą ją w swoich skrzynkach. Ponadto komunikował fakt, że można ją odebrać w Centrum Informacyjno-Konsultacyjnym lub pobrać w formie elektronicznej na stronie internetowej UMŁ.

Materiały drukowane. Plakaty **A3** (20 tysięcy sztuk) kolportowane na klatkach schodowych oraz tablicach ogłoszeniowych w całej Łodzi. Ponadto 100 egz. umieszczono na nośnikach reklamowych wewnątrz łódzkich tramwajów. Plakaty **B1** (2 tysiące sztuk) umieszczone zostały w miejscach publicznych, widocznych, na terenie całego miasta.

Plakaty A3 i B1 zachęcały mieszkańców Łodzi do udziału w konsultacjach społecznych w ramach Programu Partycypacji Społecznej. Ponadto informowały o ich ramowym harmonogramie oraz odsyłały do źródeł, w których można było uzyskać szczegółowe informacje.

Internet – banner na popularnych wśród mieszkańców Łodzi lokalnych portalach (co najmniej 20 tys. pojedynczych wyświetleń) zachęcał do udziału w konsultacjach społecznych. Po kliknięciu przekierowywał do strony UMŁ, gdzie można było uzyskać szczegółowe informacje na temat toczących się planowanych działań, a także pobrać bezpłatną gazetę w postaci elektronicznej.

Internet – post sponsorowany na Facebooku (co najmniej 30 tys. pojedynczych wyświetleń) informował o grze miejskiej „Podaj Cegłę”, zaciekał i zachęcał do udziału mieszkających w Łodzi użytkowników tego medium społecznościowego. Po kliknięciu kierował do wydarzenia.

Inne kanały komunikacji. Informacje o poszczególnych spotkaniach konsultacyjnych oraz spacerach badawczych (ich miejscach i terminach) zamieszczane były ponadto na ekranach LCD w autobusach komunikacji miejskiej w Łodzi, w postach na Facebooku na profilu Fundacji Urban Forms oraz specjalnie utworzonej do tego celu stronie (także na Fb) Pozytywna Łódź. Konkretnie spotkania i spacer, komunikowane były także za pomocą czarno-białych plakatów

A4 na klatkach schodowych kamienic znajdujących się w obszarach, których dane wydarzenia dotyczyły.

Reportaż o śródmieściu. 13-minutowy materiał filmowy dotyczący obszaru nr 1, potrzeb i marzeń jego mieszkańców, zrealizowany przez Waldemara Wiśniewskiego, wyprodukowany przez TVP Łódź.

II Propozycje wskaźników ewaluacji w zakresie partycypacji społecznej

Potrzeby

Na ile potrzeby poszczególnych interesariuszy, a zwłaszcza mieszkańców, przedsiębiorców, członków organizacji pozarządowych, innych organizacji prowadzących działalność społeczną, kulturalną i religijną, były zaspokajane przed, w trakcie i po zakończeniu rewitalizacji?

- Jaki procent interesariuszy z ww. grup uznał, że cele rewitalizacji uwzględniają ich realne potrzeby? – minimum 60% interesariuszy z każdej z grup (kryterium trafności)
- Jaki procent interesariuszy z ww. grup uznał, że ich potrzeby są zaspokajane w większym stopniu po zakończeniu rewitalizacji niż w okresie ją poprzedzającym? – minimum 60% interesariuszy z każdej z grup (kryterium skuteczności).

Uwaga: Te same dwa wskaźniki można zastosować do badania ww. grup w jakimś okresie po zakończeniu rewitalizacji (np. 2 lata, 5 lat itd.) i jeśli nie zmniejszą się te wskaźniki (np. o więcej niż 10 punktów procentowych) to wtedy będzie można mówić o trwałości zmian w odniesieniu do uwzględnienia realnych potrzeb i realizacji tych potrzeb.

Jakość życia różnych grup mieszkańców (osób młodych, rodzin z dziećmi, seniorów, osób niepełnosprawnych)

Na ile działania podjęte w ramach rewitalizacji przyczyniły się do powstania przestrzeni miejskiej bardziej przyjaznej do codziennego funkcjonowania, życia, pracy, prowadzenia działalności?

- Jaki procent mieszkańców z ww. grup częściej korzysta z infrastruktury miejskiej w swojej okolicy w celu wypoczynku i rekreacji? – minimum. 60% przedstawicieli poszczególnych grup (kryterium skuteczności).

- Jaki procent mieszkańców z ww. grup częściej korzysta z usług w swojej okolicy, w porównaniu z okresem przed rewitalizacją? – minimum 60% przedstawicieli poszczególnych grup (kryterium skuteczności).
- Jaki procent mieszkańców dostrzega pozytywne zmiany w poniższych wymiarach? – minimum 60% mieszkańców zaobserwowało zmiany na korzyść w przynajmniej 6 wymiarach (kryterium trafności, skuteczności – poziom satysfakcji).
 - Bardziej przyjazne otoczenie architektoniczne w śródmieściu,
 - więcej zieleni w śródmieściu,
 - lepiej zorganizowany transport publiczny,
 - lepiej zorganizowany ruch drogowy,
 - więcej przestrzeni publicznych przyjaznych dzieciom i rodzinom z dziećmi,
 - więcej przestrzeni publicznych przyjaznych seniorom,
 - lepsze dostosowanie przestrzeni publicznych do potrzeb niepełnosprawnych,
 - większa możliwość korzystania z placówek kulturalnych, takich jak biblioteki, domy kultury itp.,
 - większa możliwość korzystania z ogólnodostępnych miejsc integracji społecznej, takich jak świetlice sąsiedzkie i środowiskowe, kluby seniora itp.,
 - lepsza dostępność niezbędnych usług w śródmieściu,
 - zwiększony poziom bezpieczeństwa w śródmieściu.

Uwaga: Te same wskaźniki można zastosować do badania ww. grup w jakimś okresie po zakończeniu rewitalizacji (np. 2 lata, 5 lat itd.) i jeśli nie zmniejszą się (np. o więcej niż 10 punktów procentowych) to wtedy będzie można mówić o trwałości zmian w odniesieniu do jakości życia i zaspokojenia potrzeb różnych grup.

Odwroćenie procesu degradacji obszaru

- Czy i o ile procent na zrewitalizowanym terenie zmniejszyły się:
 - Bezrobocie (ocena np. w oparciu o dane PUP)?
 - Ubóstwo (ocena w oparciu o dane Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego, MOPSu)?
 - Przestępczość (ocena w oparciu o dane ze statystyk policyjnych)?
 - Liczba wypadków i kolizji (ocena w oparciu o dane ze statystyk policyjnych)?

- Problemy edukacyjne (ocena w oparciu o poziom zdawalności egzaminów, miejsca szkół w rankingach)?

Uwaga: Aby trafnie przypisać zaobserwowane zmiany działaniom związanym z rewitalizacją należy również monitorować inne działania (reformy, zmiany ustaw itp.), które bezpośrednio bądź pośrednio mogą wpłynąć na wartości ww. wskaźników.

Czy i o ile procent zwiększyły się:

- Liczba mieszkańców śródmieścia? (ocena np. w oparciu o dane Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego oraz dane UMŁ)
- Liczba przedsiębiorstw w śródmieściu? (ocena w oparciu o dane Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego i/lub CEIDG/KRS)
- Liczba podmiotów ekonomii społecznej w śródmieściu? (jw.)
- Liczba organizacji społecznych? (jw.)
- Rozwój lokalnych przedsiębiorstw w śródmieściu? (ocena np. w oparciu o dane Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego – np. przychody przedsiębiorstw, liczba przedsiębiorstw, które przetrwały)
- Dostępność placówek użyteczności publicznej (ocena łączna i w podziale na kategorie)?
- Poziom uczestnictwa w kulturze i życiu publicznym mieszkańców zrewitalizowanych obszarów? (ocena w oparciu o dane Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego)
- Liczba osób odwiedzających Łódź i Śródmieście? (np. w skali roku – dane z Centrum Informacji Turystycznej w Łodzi)

O ile poprawiły się:

- Jakość infrastruktury technicznej (liczba kilometrów/metrow wyremontowanych dróg, wymiany nawierzchni, remonty chodników etc.)?
- Stan obiektów budowlanych (ile budynków podlegało generalnym remontom, na ilu obszarach)?

- Jakość przestrzeni publicznej i półprywatnej (liczba nowych latarni, zagospodarowanych nowych terenów zielonych, rekultywowanych terenów zielonych, zainstalowanych ławek itp.)?
- Stan środowiska naturalnego (ile wprowadzono rozwiązań poprawiających energooszczędność, ochronę środowiska, rodzaj rozwiązań)?

Dialog ze społecznością lokalną i jej akceptacja dla działań rewitalizacyjnych

Skuteczność akcji informacyjnej

- Jaki procent mieszkańców/gospodarstw domowych zostało bezpośrednio poinformowanych o działaniach rewitalizacyjnych?
- Jaki procent mieszkańców rewitalizowanych budynków uznał, że informacja o procedurach i przebiegu działań jest wystarczająca?
- Jaki procent przedsiębiorców prowadzących działalność w rewitalizowanych budynkach uznało, że informacja o procedurach i przebiegu działań jest wystarczająca?
- Jaki procent członków organizacji pozarządowych i prowadzących działalność kulturalną lub religijną w rewitalizowanych budynkach uznało, że informacja o procedurach i przebiegu działań jest wystarczająca?

Aktywny udział

- Ile osób wyraziło swoją opinię na temat działań rewitalizacyjnych?
- Ile osób wzięło udział w działaniach promocyjnych związanych z rewitalizacją?
- Jaki procent osób, które wzięły udział w konsultacjach społecznych, oceniło, że ich opinia została uwzględniona w działaniach rewitalizacyjnych?
- O ile wzrosła aktywność mieszkańców w zakresie podejmowania lokalnych inicjatyw w porównaniu z okresem wcześniejszym?
- Jakimi sposobami zostały zastosowane w zakresie udzielania mieszkańcom informacji zwrotnej?
- Jaka część postulatów zgłoszonych podczas konsultacji została wdrożona w procesie rewitalizacji?